

Iz zajednice, Kultura | 23/11/2024

Između karanfila i kriminala: Aktualnost Šijanovog „Davitelja“

📝 Piše: Leon Čevanić

Srbi, kao i Hrvati, još uvijek nemaju super-brze vlakove ili besplatan Internet (ili dostojne mirovine), ali zato imaju davitelje, a davitelji velike šanse da izmaknu pravdi

Scena iz filma *Davitelj protiv davitelja* (foto: YouTube printscreen)

Poetika **Slobodana Šijana**, kroz priču o razvoju psihopatologije naslovnih likova u „**Davitelju protiv davitelja**“, pokazala je kako film, čak i kada funkcioniра kao kompilacija više puta viđenih filmskih i stvarnih postupaka, može ostati originalan i uvjerljiv. U smislu Šijanov „Davitelj“ s pravom se može promatrati kao prikaz aktualnih elemenata

psihoteleja, pa sve do samog proma zinkovea koji vodi dvostruki život, istodobno i kao Stevensonovi „Jekyll i Hyde“ i kao Hitchcockov „Psiho“, naravno i uz neizbježne scene identifikacije osumnjičenika poredanih u niz. Ipak, osnovna premisa filma koja spaja sve nabrojano, ona o serijskom ubojici kao obveznoj личности svakog pravog velegrada, kroz protekla je desetljeća nadrasla samu fabulu i, ovisno s koje strane promatramo, ostarjela na najlošiji odnosno najjezovitije precizan način. Tekst naratora, odvojen od ostatka klasične šijanovski groteskne radnje, u današnjem svjetlu tako čini jednu sasvim realističnu sociološku studiju.

Davitelji kao mjera urbaniteta

Iz današnje perspektive, tragičnom djeluje sekundarna poruka filma – promocija onodobne beogradske mladenačke glazbene scene, primarno kroz glumačko ostvarenje **Srđana Šapera** u liku Spiridona Kopicla, davitelja-juniora, ali istodobno i frontmena popularnog benda u filmu nazvanog VIS „Simboli“, što je očigledna aluzija na Šaperovu stvarnu karijeru i VIS „Idole“ koji su tada bili na vrhuncu slave. Šaperova uloga, kao i pojavljivanje **Koje** iz Discipline Kičme, te relativno velik prostor posvećen scenama koncerta u noćnom klubu ili pak onima vezanim uz omladinske radio-emisije, tako je ustvari ostavljao dojam da onodobni Beograd možda nema svoje serijske ubojice, ali ima nešto drugo što čini jedan velegrad – scenu mladih glazbenika i njihovu (sub)kulturu.

Iako su kadrovi „Davitelja“ Beograd mogli uspješno predstaviti kao viktorijanski East End ili predgrađe Pariza iz neo-noir horora, stvarna atmosfera noćnog života mogla je Beograd s kraja sedamdesetih i kroz cijele osamdesete smjestiti ne mnogo dalje i od New Yorka, Londona, Berlina, ovisno na koje izvođače i lokacije se fokusiramo. Budući da je domaći novi val u međuvremenu preminuo, a čitava postjugoslavenska glazbena scena otišla u vode koje narator filma vjerojatno ne bi svrstao u karakteristike grada, a kamoli velegrada, izgleda da se urbanitet Beograda (Zagreba, Sarajeva,...) po Šijanovim kriterijima može mjeriti još jedino postotkom davitelja. Tada bismo lako došli i do činjenice da je Beograd kao velegrad od vremena prodavača karanfila Pere Mitića i muzičara Spiridona Kopicla višestruko premašio plan budući da beogradsko, a i cjelokupno srpsko društvo danas izgleda iznimno urbano ili iznimno zapadno, a to će reći u skladu sa svim modernim trendovima i očekivanjima, ali isključivo po pitanju onih asocijacija na pojam globalnog Zapada koje bi se trebale iščitavati kao negativne. Neovisno je li riječ o organiziranom kriminalu, vandalizmu, premlaćivanjima i zastrašivanjima, divljenju zločincima, slavljenju prizemnosti i promoviranja svih drugih oblika i veličina nasilja prema kojima davljenje u mračnoj uličici djeluje skoro pa bezazleno – Srbija bilježi rast s „pozitivnim“ trendom. Hrvatsko društvo u tom smislu, na sreću, još uvijek donekle zaostaje, ali nažalost ne mnogo.

Heroji medija i masa

Nakon suočavanja s takvim stanjem, teško je ne zapitati se uolikoj je mjeri onda početna, sama po sebi crnohumorno ironična premisa Šijanovog „Davitelja“ istinita – uolikoj mjeri urbanizacija, a i globalizacija ili tranzicija pridonose porastu zločina i zločinačkih umova u društvu. Dakako, najprije mora biti sasvim jasno da psihopata, ubojstava, pa i serijskih ubojica može biti i ima ih i u malim gradovima i na selu i u najnerazvijenijim društvima. Ukratko, svugdje gdje ima ljudske prirode, pa tako i njezinih izopačenih varijacija. Ono što, međutim, ostaje novitet koji neminovno dolazi s napretkom tiče se djelovanja masovnih medija kao jednog od njegovih danas temeljnih obilježja, a s njima i generiranja društva senzacionalizma, društva koje živi od spektakla i za spektakle. U takvim društvima, za razliku od Šijanove radnje, više ne gledamo „Idole“

dobitajem postaju situacije u kojima ljudi osuđeni na dugotrajne robije zbog počinjenih zločina primaju pisma fanova, a poznato je i kako su se, primjerice, Charles Manson, kao i neki naši „davitelji“, u zatvoru oženili svojim obožavateljicama iz vanjskog svijeta.

Kako je Pera počeo da davi | Davitelj protiv davitelja

Takve situacije jesu jezive, ali suštinski nisu čudne budući da je život „u svjetlu velegrada“ odnosno globalnog neoliberalnog tržišta odavno prestao isticati sigurnost i stabilnost kao imperative. Štoviše, on ih s prijezirom odbacuje kao kakav kukavički pojednostavljeni put koji onemogućava stvaran uspjeh. Naravno, jasno je kako je uvjerenje da su stalna mjesta izlaska dosadna, stabilan dnevni raspored naporan, stalni posao neambiciozan, stabilne veze zastarjele itd. tek korak udaljeno od konačnog priznavanja da je i sigurnost kretanja i mentalnu stabilnost potrebno prevladati. U takvom svijetu, jednom „beogradskom davitelju“ kojeg utjelovljuje **Taško Načić** suđeno je da preraste u heroja masa. S druge strane, jedan od nesumnjivih imperativa modernog svijeta postaje pojaviti se u medijima, dosegnuti za sebe onih vorholovskih pet minuta slave. Spojimo li takav stav s činjenicom da je društvo istodobno iznimno obilježeno željom za instant-

makar to značilo i da će se morati preobraziti u davitelja ili nekog sličnog.

Kad je nasilje prihvatljivije od golotinje

Na koji način suvremeni mediji zlikovce, pa i serijske ubojice, pretvaraju u uobičajenu svakodnevicu također je dokazivo upravo na primjeru Šijanovih „Davitelja“, a leži u činjenici da bi mnogi i danas bili više sablažnjeni nad eksplicitno seksualiziranim scenama (kakvih kod Šijana ne manjka) nego nad onim eksplicitno ubilačkim. Dominacija takvog stava vidljiva je već iz kategorizacije primjerenosti televizijskih sadržaja za djecu mlađu od 12, 15 ili 18 godina. Iako je samo po sebi nesumnjivo u redu da u medijima postoje mehanizmi čiji je cilj zaštititi duševni mir djece, teško je ne primijetiti da se mjera skandaloznosti nekog TV-sadržaja procjenjuje jedino količinom golotinje u istom, dok su prikazi nasilja u filmovima koji nagrđuju profil našeg javnog morala i izravno škode istinskim ljudskim dimenzijama ličnosti u razvoju glavninom posve ignorirani. Očito je prema tome da se treba postaviti pitanje je li za razvoj psihe jednog mladog čovjeka opasnije na nekoliko sekundi na ekranu vidjeti djelić gole stražnjice ili ga poučavati kako ubijati, a da se ne ostave tragovi, prikazati mu gole ženske grudi ili mu prikazati kako su brutalnost i agresivnost efektne stvari. Ukoliko je itko nadležan i postavio takvo pitanje, izgledno je da je na njega pogrešno odgovorio s obzirom na prisutnost i prihvaćenost svih oblika nasilničkog ponašanja koji su putem medija konstantno lako dostupni nedostatno izgrađenim ličnostima. Stravičnost posljedica takve politike najbolje je vidljiv u nedavnom primjeru iz beogradske osnovne škole „Vladislava Ribnikara“ ili onom iz Mladenovca, u situacijama stvarne dvojice „davitelja“ gdje, naravno, od Šijanova podnaslova „Komediya strave i užasa“, komedije više nema ni u tragovima.

Neka cvate tisuću karanfila

Sagledamo li sve ove probleme u cjelini, izgleda da se, usprkos govoru o „ujedinjenosti u različitosti“, ne može pobjeći od unisonosti pojava koje globalizacija donosi, barem kada je riječ o onim negativnima. Srbi, kao i Hrvati, tako još uvijek nemaju super-brze vlakove ili besplatan Internet (ili dostojne mirovine), ali zato imaju davitelje, a davitelji velike šanse da izmaknu pravdi. Možda je onda idealna parola suvremenog svijeta nešto nalik onome iz kulturne revolucije: „Neka cvate tisuću cvjetova – karanfila“, naravno uz dopunu Pere

...ne može ostao otvoren put da ostane prepoznatljiv samo kao paravan za davitejev stvarni posao.

Na kraju, možda se barem možemo pohvaliti time što je naša kinematografija, punih 15 godina prije no što je Hollywood iznjedrio Patricka Batemana kao „američkog psiha“, stvorila svjetskog, a našeg „balkanskog psiha“ u liku Spiridona Kopicla – jednako mladog, jednako talentiranog, iz (gotovo) jednako bogate obitelji i, naravno, jednako nekažnjeno za svoje zločine. Ili pak time da je jedna naša obična filmska komedija s vremenom prerasla u pionirsku studiju iz sve popularnije discipline „nokturne historije“ – povijesti odnosa prema noći kao vremenu straha i vremenu zabave. Ipak, kako god bilo, njegova je aktualnost odavno prerasla okvire filmskog platna, na žalost sviju nas.

Ovaj tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije, iz Programa za poticanje novinarske izvrsnosti.

Pročitajte više ...

